

การพัฒนาทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองประชาธิปไตย ของนักศึกษาวิชาชีพครู

The Development of Thinking Skills Using by Problem Based Learning to Promote Democratic Citizenship of Teacher Profession Students

นภัส ศรีเจริญประมง*, วราลี ถนอมชาติ

Napat Sricharoenpramong, Waralee Thanomchat

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดจันทบุรี 22000

Faculty of Education, Rambhai Barni Rajabhat University, Chanthaburi 22000 Thailand

*Corresponding author E-mail: patchyoo55@live.com

(Received: January 11, 2019; Revised : May 3, 2019; Accepted: May 22, 2019)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐานของนักศึกษาวิชาชีพครู 2) พัฒนาทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยของนักศึกษาวิชาชีพครู ผู้เข้าร่วมวิจัยครั้งนี้เป็นนักศึกษาวิชาชีพครู สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัยชั้นปีที่ 2 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ปีการศึกษา 2560 จำนวน 30 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง การดำเนินการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ วิธีการดำเนินการวิจัยเป็น 2 ระยะ ดังนี้ ระยะที่ 1 การพัฒนาทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ประกอบด้วย 3 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 การพัฒนาต้นแบบทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ช่วงที่ 2 การทดลองใช้ต้นแบบกระบวนการพัฒนาทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน และช่วงที่ 3 การวิเคราะห์และปรับกระบวนการพัฒนาทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน และระยะที่ 2 การสรุปและถ่ายทอดผลการวิจัย

ผลการวิจัย มีดังนี้

1. การพัฒนาทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยของนักศึกษาวิชาชีพครู เป็นการดำเนินการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ นักศึกษาวิชาชีพครูได้รู้และเกิดการพัฒนาทั้งทักษะการคิด และความเป็นพลเมืองประชาธิปไตย ผู้วิจัยได้นำการฝึกทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐานของ Delisle มาปรับใช้ในการพัฒนาศักยภาพทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐานของนักศึกษาวิชาชีพครู ประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้ ขั้นที่ 1 ขั้นการเชื่อมโยงและนำเสนอปัญหา ขั้นที่ 2 ขั้นการทำความเข้าใจกับปัญหา ขั้นที่ 3 ขั้นการดำเนินการศึกษาค้นคว้า ขั้นที่ 4 ขั้นการสังเคราะห์ความรู้ และขั้นที่ 5 ขั้นการสรุปและประเมินค่า

2. จากผลการพัฒนาทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐานที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นส่งผลต่อการส่งเสริมความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยของนักศึกษาวิชาชีพครู เมื่อผู้วิจัยได้วิเคราะห์การจัดการเรียนรู้ที่ได้จัดกับนักศึกษาวิชาชีพครูนั้น พบว่า การพัฒนาทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐานนั้นมีส่วนช่วยทำให้นักศึกษาวิชาชีพครูมีความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น ซึ่งในส่วนของลักษณะของกระบวนการในการคิดที่ใช้ปัญหาเป็นฐานของนักศึกษาวิชาชีพครูในแต่ละคนจะมีความแตกต่างกันออกไป ซึ่งผู้วิจัยสามารถแบ่งรูปแบบของทักษะการคิดได้ออกเป็น 2 แบบ ทั้ง 2 แบบ ส่งผลให้มีการปฏิบัติตัวในความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในลักษณะที่ต่างกัน

คำสำคัญ : ทักษะการคิด, ปัญหาเป็นฐาน, พลเมืองประชาธิปไตย

Abstract

The purposes of this research were; 1) to study the thinking skills using by problem based of teacher profession students and; 2) to develop thinking skills using by problem based for promoting democratic citizenship of teacher profession students. The research participants were 30 sophomore teacher profession students of Early Childhood Education. The research consisted of 2 phases: 1) the development of thinking skills by using problem based learning consisting of 3 steps; (1) develop thinking skills, (2) preliminary field study of the thinking skills, and (3) analysis and revision of the thinking skills using by problem based, and 2) the conclusion of the research results.

The findings were as follows:

1. The development of thinking skills by using problem based was the learning process which supported the teacher profession students to know, develop their thinking skills and have the democratic citizenship. The thinking skills using by problem based consisted of five steps; 1) connecting with the problem and present the problem; 2) understanding the problem; 3) research the problem; 4) synthetizing the problem; and 5) conclusion and evaluating the problem

2. From the development of thinking skills by using problem based supported the teacher profession students to get more the sense of democratic citizenship. The characteristic of thinking skills by using problem based learning can be divided into 2 categories. The first category applies to develop the thinking skills through feeling and emotion trust in their thought; the second category applies to develop the thinking skills through the life skills and use thinking skills using by problem based within the group. The teacher profession students have democratic citizenship; respect to the rules, respect for the right of others, respect for the reasons and listen ideas from the others.

Keywords : thinking skills, problem based, democratic citizenship

บทนำ

ประชาธิปไตย เป็นการปกครองโดยประชาชนหรือประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง ประชาธิปไตยไม่อาจประสบความสำเร็จได้ ถ้าประชาชนไม่มีความสามารถในการปกครองตนเองตามระบอบประชาธิปไตย ประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้ ไม่ใช่เพียงแต่มีรัฐธรรมนูญที่ดีเท่านั้น แต่ประชาชนจะต้องเป็น “พลเมือง” ตามระบอบประชาธิปไตยด้วย ในปัจจุบันโลกได้ก้าวเข้าสู่ยุคแห่งการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 การจัดการเรียนรู้จึงจำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมให้กับผู้เรียนสำหรับการที่จะไปเป็นพลเมืองประชาธิปไตยที่ดีต่อไปในสังคม มีทักษะในการคิด การปรับตัว การแก้ปัญหาต่างๆ ได้เป็นอย่างดี สามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศต่างๆ ที่เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว (ปัทมศิริ ธีรานุรักษ์ จารุชัย-นิวัฒน์, 2559 : 1)

การที่สังคมไทยจะเป็นสังคมประชาธิปไตยได้อย่างแท้จริงนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับการมีระบอบการปกครองและมีสถาบันทางการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยเท่านั้น แต่ปัจจัยที่สำคัญที่สุดคือการที่ประชาชนนำหลักการประชาธิปไตยมาใช้ในการดำรงชีวิตจนเป็นปกติ เป็นวิถีชีวิตหรือเป็นวัฒนธรรม ดังจะเห็นได้จากยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง พ.ศ. 2553 - 2561 ที่ได้กล่าวถึงการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยสำหรับเด็กและเยาวชน ทั้งในระบบและนอกระบบ (สำนักนโยบายด้านพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา, 2554 : 17) ซึ่งจะเป็นการเน้นย้ำให้เห็นว่าการที่ประชาชนจะนำหลักการประชาธิปไตยมาใช้ในการดำรงชีวิตได้นั้น การพัฒนาการศึกษาในสถานศึกษาเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยในการปูพื้นฐานหลักการในเรื่องของความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยให้สอดคล้องกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป

การปลูกฝังความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยให้แก่เยาวชนไทยนั้น ควรจะเกิดจากการที่เยาวชนได้เข้าใจและเกิดกระบวนการทางความคิดที่ถูกต้อง ซึ่งประพัฒน์พงศ์ เสนาฤทธิ์ (2545 : 1 - 2) ได้เสนอแนวความคิดไว้ว่า เพื่อให้การปฏิรูปการศึกษาตามแนวทางการพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตยบรรลุผล จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาจิตสำนึกและความเข้าใจในความเป็นประชาธิปไตยของประชาชนโดยทั่วไปด้วย และควรจะต้องถือว่าคุณสมบัติดังกล่าวเป็นคุณภาพทางการศึกษาที่พึงประสงค์ประการสำคัญที่สถานศึกษาทุกระดับควรจะส่งเสริมและให้ความสำคัญสนับสนุนในการจัดการศึกษาให้เด็กได้เกิดกระบวนการทางความคิดที่ถูกต้อง

Jame S. Coleman (1965 อ้างถึงใน เยาวภา ประคองศิลป์, 2542 : 74 - 75) ได้ให้แนวคิดไว้ว่า การให้การศึกษาเพื่ออบรมพลเมืองให้เป็นพลเมืองที่ดีของชาติเป็นส่วนหนึ่งของระบบการศึกษาที่จะให้ความรู้ทางการเมืองเพื่อให้เกิดความเข้าใจ

ที่ถูกต้อง การเข้าใจการเมืองอย่างถูกต้องเป็นการนำไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยพฤติกรรมที่เหมาะสมสอดคล้องกับระบบการเมือง ในที่สุดก็จะเกิดความรู้สึกหรือเห็นว่ารบอบประชาธิปไตยมีความชอบธรรม มีเหตุผล ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 มาตรา 7 ที่ได้กำหนดว่า “ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิเสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ ฯลฯ” (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553, 2553 : 4) จะเห็นได้ว่าบทบาทหน้าที่ของสถาบันการศึกษามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะชีวิตสมัยใหม่บุคคลต้องใช้เวลาอยู่ในสถาบันการศึกษาไม่น้อยกว่า 10 ปี กระบวนการศึกษาภายในสถาบันการศึกษาตั้งแต่โรงเรียนจนถึงมหาวิทยาลัยจะเป็นกระบวนการอบรมกล่อมเกลาหรือให้การเรียนรู้ทางการเมืองได้เป็นอย่างดี

การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง จึงไม่ใช่การสอนด้วยการ “บรรยาย” แต่ผู้สอนต้องพัฒนาการสอนในรูปแบบของ “กิจกรรม” และ “การลงมือปฏิบัติ” หรือการเรียนการสอนผ่าน “กระบวนการคิดในลักษณะรูปแบบต่างๆ ฝึกการปฏิบัติ” เพื่อให้ผู้เรียนได้เห็นความเชื่อมโยงที่มีนัยสำคัญมากขึ้น คือ ทุกคนต่างเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาและการคลี่คลายแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน สำหรับกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวผู้สอนจะเป็น “วิทยากรกระบวนการ” มีหน้าที่เชื่อมโยงการเรียนรู้กับประสบการณ์จริงในวิถีชีวิตทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในความเป็นพลเมือง และการพัฒนาประชาธิปไตยจนก้าวไกลไปถึงการมีจิตสำนึกมีจิตวิญญาณประชาธิปไตย (วรากรณ์ สามโกเศศ, 2554 : 1) การส่งเสริมและพัฒนาทักษะการคิดให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนมีด้วยกันหลากหลายวิธีการ ซึ่งรูปแบบวิธีการส่งเสริมทักษะการคิดโดยการใช้ปัญหาเป็นฐานเป็นรูปแบบหนึ่งที่ก่อให้เกิดทักษะการคิดกับผู้เรียนโดยการนำสถานการณ์ที่เป็นปัญหาในปัจจุบันมาเรียนรู้ในการที่จะทำให้สังคมดีขึ้น การพัฒนาทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-based Learning) หรือ PBL เป็นวิธีการเรียนรู้ที่ช่วยในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพของการคิด (Quality of Thinking) โดยการสืบเสาะแสวงหาความรู้คำตอบของปัญหาจากสื่อ จากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ รวมทั้งการปฏิบัติจริงให้เกิดกับผู้เรียนได้เป็นอย่างดี (สุภามาส เทียนทอง, 2553 : 5)

โครงการวิจัยนี้ผู้วิจัยต้องการพัฒนาทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อที่จะส่งเสริมความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นกับนักศึกษาวิชาชีพรุสาขาวิชาการศึกษาศาสตร์ ปีที่ 2

เนื่องจากเป็นระดับชั้นที่มีทักษะในระดับหนึ่งจากการเรียนรู้ในระดับ
อุดมศึกษา และเป็นสาขาวิชาที่จะต้องไปฝึกหัดกับเด็กในระดับ
ปฐมวัย ซึ่งเป็นวัยที่ควรจะมีการปลูกฝังให้เกิดทักษะทางการคิด
และการประพฤติปฏิบัติเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองประชาธิปไตย
อย่างถูกต้อง สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ การที่จะทำให้เด็ก
หรือผู้เรียนเกิดความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยที่ดีได้นั้น การพัฒนา
ทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐานของตัวผู้สอนตัวเอง ควรจะต้อง
ได้รับการปลูกฝังทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐานนี้ด้วยเช่นกัน
รวมทั้งให้นักศึกษาวิชาชีพครูได้เห็นถึงความสำคัญเกี่ยวกับความเป็น
พลเมืองประชาธิปไตย ผู้วิจัยจึงต้องการพัฒนาทักษะการคิดโดย
นำปัญหามาเป็นฐานทางความคิดให้กับนักศึกษาได้เรียนรู้อย่าง
มีความเป็นรูปธรรมและมีรายละเอียดเพียงพอต่อการส่งเสริมให้

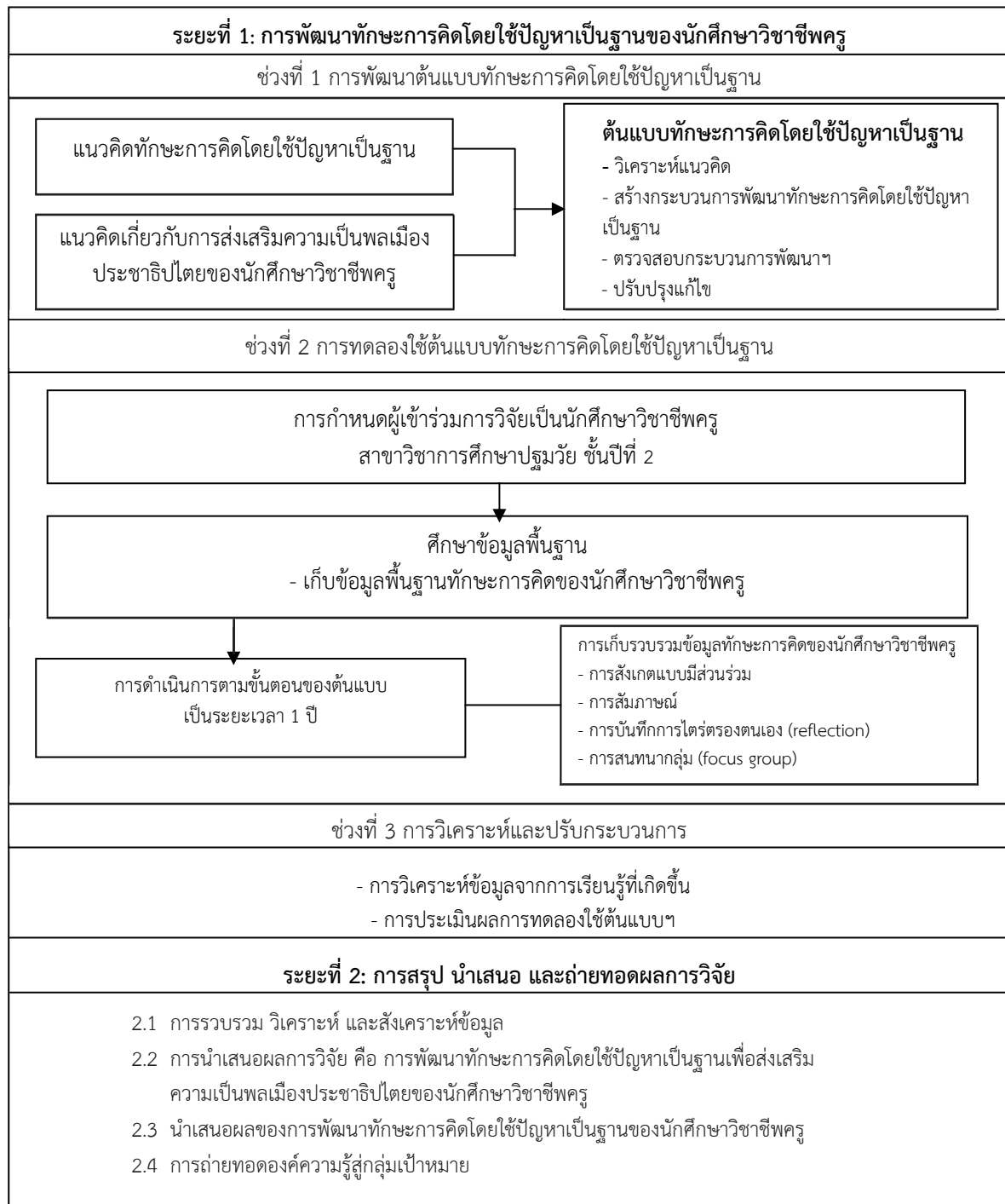
นักศึกษาวิชาชีพครูสามารถพัฒนาตนเองได้ และเพิ่มพูนความรู้
ทักษะกระบวนการในการคิด สามารถวิเคราะห์ให้เห็นสภาพการณ์
เงื่อนไข การกระทำ ผลลัพธ์ ของกระบวนการนั้นๆ เป็นการได้
ประโยชน์และเป็นข้อมูลพื้นฐานให้กับการพัฒนา นักศึกษาวิชาชีพ
ครูได้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับทักษะการคิดโดยใช้
ปัญหาเป็นฐานของนักศึกษาวิชาชีพครู
2. เพื่อพัฒนาทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อ
ส่งเสริมความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยของนักศึกษาวิชาชีพครู

กรอบแนวคิด

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้เข้าร่วมวิจัยในครั้งนี้เป็นนักศึกษาวิชาชีพครู สาขา วิชาการศึกษาปฐมวัย ชั้นปีที่ 2 คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ปีการศึกษา 2560 จำนวน 30 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง

วิธีดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยแบ่งระยะในการดำเนินการวิจัยออกเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การพัฒนาทักษะ การคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐานของนักศึกษาวิชาชีพครู และระยะที่ 2 การสรุปนำเสนอและถ่ายทอดผลการวิจัย ดังนี้

ระยะที่ 1 การพัฒนาทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐานของนักศึกษาวิชาชีพครู ประกอบด้วย 3 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 การพัฒนาต้นแบบศักยภาพทักษะการคิด ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลพื้นฐานทบทวนองค์ความรู้จากเอกสาร บทความ การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ผู้วิจัยมองเห็นองค์ความรู้เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพทักษะการคิดของนักศึกษาวิชาชีพครู นำไปสู่การสร้างกรอบแนวคิดการพัฒนาศักยภาพทักษะการคิดของนักศึกษาวิชาชีพครู ซึ่งในการกำหนดกรอบแนวคิดนี้ได้้นำการพัฒนาทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (PBL) เข้ามาในการวิจัย จากนั้นผู้วิจัยทำการเลือกปัญหาที่ผู้วิจัยสนใจ และเห็นถึงประโยชน์ของการทำวิจัยนั้นนำมาสังเคราะห์ทฤษฎี แนวคิด หลักการในการพัฒนาศักยภาพทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐานของนักศึกษาวิชาชีพครู และเลือกฐานแนวคิดสำหรับการดำเนินการวิจัย เลือกรูปแบบการวิจัยกำหนดวัตถุประสงค์ แนวคำถามเริ่มต้นในการวิจัย ตลอดจนการคัดเลือกตัวอย่างการวิจัย ช่วงที่ 2 การทดลองใช้ต้นแบบทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน โดยการกำหนด และสร้างความสัมพันธ์กับนักศึกษาวิชาชีพครู ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของนักศึกษาวิชาชีพครู กรณีศึกษา ดำเนินการตามต้นแบบกระบวนการพัฒนาศักยภาพทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน และออกแบบการดำเนินการจัดกิจกรรมโดยการนำข้อมูลที่ได้มากำหนดกรอบแนวคิดการพัฒนาทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยของนักศึกษาวิชาชีพครู ซึ่งในช่วงที่ 2 ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น โดยเก็บข้อมูลไปพร้อมกับการใช้กระบวนการในการพัฒนาทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ซึ่งใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการเป็นหลัก และช่วงที่ 3 การวิเคราะห์และปรับการจัดการเรียนรู้ ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลและปรับการจัดการเรียนรู้ในช่วงที่ 3 โดยเริ่มทำการสรุปและวิเคราะห์ข้อมูลการเรียนรู้ในระหว่างดำเนินการจัดกิจกรรมตามต้นแบบทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน จากนั้นได้ทำการประเมินผลการทดลองใช้ต้นแบบทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน คือการพัฒนาทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ประเมินด้วยวิธีการตั้งคำถามเพื่อให้นักศึกษา

วิชาชีพครูได้ทบทวนตัวเอง และการดำเนินการในการจัดการเรียนรู้แต่ละส่วน โดยเก็บข้อมูลจากการสังเกตของผู้วิจัย บันทึกการเรียนรู้ และการสัมภาษณ์ ทำการประเมินและวิเคราะห์การเรียนรู้ พร้อมทั้งเสนอแนวทางการปรับและพัฒนาองค์ความรู้ และกิจกรรมเพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของนักศึกษาวิชาชีพครู ในระหว่างการทดลองใช้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินการจัดการเรียนรู้ในทุกช่วงเวลาที่ดำเนินการ พร้อมการปรับขั้นตอน การจัดการเรียนรู้ในส่วนต่างๆ ให้เหมาะสม และสอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้ของแต่ละคน และสภาพการณ์ที่เกิดขึ้น

ระยะที่ 2 การสรุปและถ่ายทอดผลการวิจัย ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นคำถามวิจัย โดยใช้ข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ในแต่ละช่วงเวลา นำมาวิเคราะห์เพื่อใช้เป็นฐานในการพัฒนา และสร้างศักยภาพทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐานของนักศึกษาวิชาชีพครู ผู้วิจัยสังเคราะห์ข้อสรุปย่อยๆ เข้าด้วยกัน และสร้างเป็นบทสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการทำวิจัย

ผลการวิจัย

1. การพัฒนาทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยของนักศึกษาวิชาชีพครู เป็นการดำเนินการจัดการเรียนรู้เพื่อให้นักศึกษาวิชาชีพครูได้รู้และเกิดการพัฒนาทั้งทักษะการคิด และความเป็นพลเมืองประชาธิปไตย ผู้วิจัยได้นำการฝึกทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐานของ Delisle (1977 : 26 - 36) มาปรับใช้ในการพัฒนาศักยภาพทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐานของนักศึกษาวิชาชีพครู ประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 ขั้นการเชื่อมโยงและนำเสนอปัญหา ขั้นที่ 2 ขั้นการทำความเข้าใจกับปัญหา ขั้นที่ 3 ขั้นการดำเนินการศึกษาค้นคว้า ขั้นที่ 4 ขั้นการสังเคราะห์ความรู้ และขั้นที่ 5 ขั้นการสรุปและประเมินค่า

2. จากผลการพัฒนาทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐานที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นส่งผลต่อการส่งเสริมความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยของนักศึกษาวิชาชีพครู เมื่อผู้วิจัยได้วิเคราะห์การจัดการเรียนรู้ที่ได้จัดให้กับนักศึกษาวิชาชีพครูนั้น พบว่า การพัฒนาทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐานนั้นมีส่วนช่วยทำให้นักศึกษาวิชาชีพครูมีความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น ซึ่งในส่วน of ลักษณะของกระบวนการในการคิดที่ใช้ปัญหาเป็นฐานของนักศึกษาวิชาชีพครูในแต่ละคนจะมีความแตกต่างกันออกไป ซึ่งผู้วิจัยสามารถแบ่งรูปแบบของทักษะการคิดได้ออกเป็น 2 แบบ ทั้ง 2 แบบ ส่งผลให้มีการปฏิบัติตัวในความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในลักษณะที่ต่างกัน ดังนี้

แบบที่ 1 มีลักษณะของความเป็นพลเมืองประชาธิปไตย โดยแสดงออกในลักษณะของบุคคลที่ใช้ความรู้สึกใช้อารมณ์ และยึดมั่นกับความคิดของตนเองในการทำกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกับ

สมาชิกภายในกลุ่ม ซึ่งจะพบว่า นักศึกษาวิชาชีพครูในลักษณะนี้จะประสบปัญหาในการที่จะปรับตัวให้เข้ากับสมาชิกภายในกลุ่ม ซึ่งก็ไม่ได้มีผลกระทบหรือส่งผลต่อการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการคิดและแสดงความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยแต่อย่างใด เมื่อนักศึกษาได้มีส่วนร่วมทำกิจกรรมในลักษณะนี้มากขึ้น นักศึกษามีการปรับตัวในลักษณะของความเป็นพลเมืองประชาธิปไตย เช่น การยอมรับฟังความคิดเห็นเพื่อนสมาชิกในกลุ่ม การใช้วาจาหรือคำพูดที่สุภาพในการแสดงออกทางความคิด และเรียนรู้ที่จะอภิปรายโดยหลักการและเหตุผลเพิ่มขึ้น

แบบที่ 2 มีลักษณะของความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยอย่างดีโดยจะมีการแสดงออกของพฤติกรรมของคนที่ใช้ทักษะชีวิตทักษะความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยเข้ามาร่วมด้วย ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการเคารพในเหตุผลของผู้อื่น การแสดงความคิดเห็นของตนเอง การยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง และการบอกเหตุผลในการคิดตัดสินใจในการอภิปรายร่วมกับเพื่อนสมาชิกในกลุ่มอย่างสมเหตุสมผล รวมทั้งการรับฟังและการปฏิบัติตามเสียงข้างมากและคำนึงถึงเสียงส่วนน้อย และการใช้คำพูดที่สุภาพในการแก้ปัญหา ร่วมกับการใช้ทักษะการคิดที่ตนเองได้พบในกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ และเป็นนักปฏิบัติที่จะคอยคิดและกระทำการแก้ปัญหาาร่วมด้วย พบว่า นักศึกษาวิชาชีพครูในรูปแบบที่ 2 นี้ค่อนข้างจะมีการพัฒนาตนเองทั้งทางด้านการกระทำ และความคิดในทักษะการคิดเป็นอย่างดี

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยที่ได้ตอบคำถามการวิจัย ดังนี้ ในคำถามข้อที่ 1 “การพัฒนาศักยภาพทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยของนักศึกษาวิชาชีพครู มีลักษณะอย่างไร มีองค์ประกอบและขั้นตอนในการดำเนินการอย่างไร”

การพัฒนาศักยภาพทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐานเป็นการดำเนินการจัดการเรียนรู้การจัประสพการณ์เพื่อให้นักศึกษาวิชาชีพครูได้รู้และพัฒนาทักษะการคิดของตนเองโดยใช้ปัญหาเป็นสถานการณ์หลักหรือเป็นฐานในการคิดแก้ปัญหา นั้น รวมทั้งส่งเสริมความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นจากการที่นักศึกษาวิชาชีพครูได้ลงมือทำกิจกรรมนั้น โดยมีการจัดกระทำให้ได้เรียนรู้จากสถานการณ์จริง และฝึกทักษะการคิดที่เกิดขึ้นจากสถานการณ์นั้นๆ ซึ่งการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ผู้วิจัยได้นำการฝึกทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐานของ Delisle (1977 : 26 - 36) ที่ได้กำหนดขั้นตอนในการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ดังนี้ ขั้นที่ 1 ขั้นเชื่อมโยงปัญหา (Connecting with the problem) ขั้นที่ 2 ขั้นจัดโครงสร้างของปัญหาเป็นฐาน (Setting up the structure) ขั้นที่ 3 ขั้นพบปัญหาที่เกิดขึ้น

(Visiting the Problem) ขั้นที่ 4 ขั้นค้นพบปัญหาอีกครั้ง (Reversing the Problem) ขั้นที่ 5 ขั้นผลิตผลงาน (Producing a Product or Performance) และขั้นที่ 6 ขั้นประเมินผลงานและปัญหา (Evaluating Performance and the Problem) ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาปรับใช้เป็น ดังนี้ ขั้นที่ 1 การเชื่อมโยงและนำเสนอปัญหา เป็นการที่ผู้สอนเสนอสถานการณ์ปัญหาที่มีความสัมพันธ์กับเนื้อหาที่จะสอน เพื่อให้ผู้เรียนมองเห็นปัญหาและเกิดความสนใจที่จะค้นหาคำตอบ ขั้นที่ 2 การทำความเข้าใจกับปัญหา ผู้เรียนทำความเข้าใจกับปัญหาและสามารถอธิบายสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง กับปัญหาได้ ขั้นที่ 3 การดำเนินการศึกษาค้นคว้า ผู้เรียนดำเนินการศึกษาค้นคว้าเป็นกลุ่มด้วยวิธีการที่หลากหลาย โดยสามารถหาได้จากแหล่งข้อมูลต่างๆ ที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้แล้ว ขั้นที่ 4 การสังเคราะห์ความรู้ ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้ค้นคว้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอภิปรายผลและสังเคราะห์ความรู้ที่ได้มาว่ามีความเหมาะสมหรือไม่เพียงใด และขั้นที่ 5 การสรุปและประเมินค่า ผู้สอนให้ผู้เรียนร่วมกันอภิปรายและสรุปความคิดรวบยอดเกี่ยวกับความรู้ที่ได้จากการทำกิจกรรม

ในส่วนของคำถามข้อที่ 2 “การพัฒนาทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐานที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นส่งผลต่อการส่งเสริมความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยของนักศึกษาวิชาชีพครูหรือไม่ อย่างไร และในลักษณะใด” จากผลการพัฒนาทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐานที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นส่งผลต่อการส่งเสริมความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยของนักศึกษาวิชาชีพครู เมื่อผู้วิจัยได้วิเคราะห์การจัดการเรียนรู้ที่ได้จัดกับนักศึกษาวิชาชีพครูนั้น พบว่า การพัฒนาทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐานนั้นมีส่วนช่วยทำให้ นักศึกษาวิชาชีพครูมีความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น ซึ่งในส่วน ของลักษณะของกระบวนการในการคิดที่ใช้ปัญหาเป็นฐานของนักศึกษาวิชาชีพครูในแต่ละคนจะมีความแตกต่างกันออกไป ซึ่งผู้วิจัยสามารถแบ่งรูปแบบของทักษะการคิดได้ออกเป็น 2 แบบ ทั้ง 2 แบบ ส่งผลให้มีการปฏิบัติตัวในความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในลักษณะที่ต่างกัน ดังนี้

แบบที่ 1 มีลักษณะของความเป็นพลเมืองประชาธิปไตย โดยแสดงออกในลักษณะของบุคคลที่ใช้ความรู้สึก ใช้อารมณ์ และยึดมั่นกับความคิดของตนเองในการทำกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกับสมาชิกภายในกลุ่ม ซึ่งจะพบว่า นักศึกษาวิชาชีพครูในลักษณะนี้จะประสบปัญหาในการที่จะปรับตัวให้เข้ากับสมาชิกภายในกลุ่ม ซึ่งก็ไม่ได้มีผลกระทบหรือส่งผลต่อการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการคิดและแสดงความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยแต่อย่างใด เมื่อนักศึกษาได้มีส่วนร่วมทำกิจกรรมในลักษณะนี้มากขึ้น นักศึกษามีการปรับตัวในลักษณะของความเป็นพลเมืองประชาธิปไตย เช่น การยอมรับฟังความคิดเห็นเพื่อนสมาชิกในกลุ่ม การใช้วาจาหรือคำพูดที่สุภาพในการแสดงออกทางความคิด และเรียนรู้ที่จะอภิปรายโดยหลักการและเหตุผลเพิ่มขึ้น

แบบที่ 2 มีลักษณะของความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยอย่างดีโดยจะมีการแสดงออกของพฤติกรรมของคนที่ใช้ทักษะชีวิตทักษะความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยเข้ามามีส่วนร่วมด้วย ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการเคารพในเหตุผลของผู้อื่น การแสดงความคิดเห็นของตนเอง การยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง และการบอกเหตุผลในการคิดตัดสินใจในการอภิปรายร่วมกับเพื่อนสมาชิกในกลุ่มอย่างสมเหตุสมผล รวมทั้งการรับฟังและการปฏิบัติตามเสียงข้างมากและคำนึงถึงเสียงส่วนน้อย และการใช้คำพูดที่สุภาพในการแก้ปัญหา ร่วมกับการใช้ทักษะการคิดที่ตนเองได้พบในกิจกรรมการเรียนรู้ และแก่นักปฏิบัติที่จะคอยคิดและกระทำการแก้ปัญหาพร้อมด้วย พบว่า นักศึกษาวิชาชีพครูในรูปแบบที่ 2 นี้ค่อนข้างจะมีการพัฒนาตนเองทั้งทางด้านการกระทำ และความคิดในทักษะการคิดเป็นอย่างดี

อภิปรายผลการวิจัย

1. การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐานของนักศึกษาวิชาชีพครู

1.1 กระบวนการในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐานของนักศึกษาวิชาชีพครูที่พัฒนาขึ้นนั้นได้ออกแบบกิจกรรมที่มีความเหมาะสมกับนักศึกษาวิชาชีพครูมีการเชื่อมโยงเรื่องราว และประสบการณ์ที่นักศึกษาจะต้องเจอในชีวิตประจำวัน หรือในโอกาสของการทำงานในสายวิชาชีพครูที่จะต้องมีการทำงานเป็นระบบหรือเป็นกลุ่ม และจะต้องใช้ทักษะในการคิดในรูปแบบต่างๆ ซึ่งรวมไปถึงลักษณะของบุคคลที่มีความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยร่วมด้วย รวมทั้งกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยได้จัดขึ้นนั้นยังเป็นกิจกรรมที่สามารถเกิดขึ้นได้ในชีวิตประจำวันได้ทั้งหมด รวมทั้งในกิจกรรมการเรียนรู้ทุกกิจกรรมนั้น ผู้วิจัยจะเลือกกิจกรรมที่ให้นักศึกษาวิชาชีพครูได้แสดงออก และแสดงความคิดเห็นในกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ในแต่ละครั้ง ซึ่งจะมีความสอดคล้องกับรูปแบบในการสอนทักษะการคิดในหลายๆ ด้านร่วมด้วย ซึ่งกุลยา ตันติผลาชีวะ (2548 : 77 - 78) ได้กล่าวถึง จุดประสงค์สำคัญของการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดโดยนำการคิดแบบเน้นปัญหาเป็นฐานเข้ามาในการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะกระบวนการทางความคิด คือ สมาชิกในกลุ่มได้ค้นพบองค์ความรู้ที่จำเป็นต้องใช้ด้วยตนเอง ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นโดยใช้ความรู้ที่ตนมีได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้เพิ่มพูนความรู้และปรับปรุงความรู้ของตนเองให้สามารถนำไปใช้เมื่อประสบปัญหาใหม่ได้ และเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง เช่นเดียวกับวัชราน เล่าเรียนติ (2547 : 73) ที่ได้กล่าวถึง การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก และผลที่จะเกิดขึ้นจากการจัดการเรียนรู้นั้น คือ เพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง พัฒนาความสามารถในการแสวงหาข้อมูลที่เหมาะสม พัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ พัฒนาทักษะความเป็นผู้นำ พัฒนาความสามารถใน

การทำงานเป็นทีม พัฒนาทักษะการสื่อความหมาย และก่อให้เกิดการพัฒนาทักษะในการทำงานในสถานที่ทำงานร่วมกับบุคคลอื่น

1.2 ระยะเวลาในการดำเนินกระบวนการพัฒนาศักยภาพทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐานใช้ระยะเวลา 1 ภาคการศึกษา ซึ่งกระบวนการนี้มีความเป็นนามธรรมสูง สมาชิกจะต้องใช้ทักษะอื่นๆ ร่วมด้วย จึงทำให้การวัดและสังเกตผลที่เกิดขึ้นนั้นยังไม่ชัดเจนเท่าไรนัก จะเกิดเป็นลักษณะของรายบุคคลที่จะค่อนข้างเห็นเด่นชัดในส่วนของพฤติกรรมความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยที่แสดงออกมา ซึ่งการวิจัยนี้อาจจะต้องอาศัยระยะเวลานานขึ้นในการเรียนรู้ และฝึกทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐานให้กับนักศึกษาวิชาชีพครูนี้เพิ่มขึ้น เพื่อให้เกิดเป็นความเคยชินในเรื่องของการพัฒนาทางทักษะการคิด และความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยที่สังคมต้องการเพิ่มมากขึ้น

2. ผลการพัฒนาทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยของนักศึกษาวิชาชีพครูสมาชิกที่เข้าร่วมกระบวนการในการพัฒนาศักยภาพทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐานได้มีการทบทวนบทบาทหน้าที่ของตนเอง และบุคคลอื่นๆ ในกลุ่มที่ได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ได้ฝึกทักษะในรูปแบบต่างๆ ทั้งทักษะทางการคิด หรือทักษะในการทำกิจกรรมที่แต่ละคนจะมีความถนัดหรือความชอบที่ต่างกันออกไป และการแสดงพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ ซึ่งทำให้สมาชิกได้เกิดการเรียนรู้ในเรื่องของการเคารพในเหตุผลของผู้อื่น การแสดงความคิดเห็นของตนเอง การยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง และการบอกเหตุผลในการคิดตัดสินใจในการอภิปรายร่วมกับเพื่อนสมาชิกในกลุ่มอย่างสมเหตุสมผล รวมทั้งการรับฟังและการปฏิบัติตามเสียงข้างมากและคำนึงถึงเสียงส่วนน้อย และการใช้คำพูดที่สุภาพในการแก้ปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับมานิจ สุขสมจิตร (2558) ที่ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยที่มีคุณภาพ ควรมีคุณลักษณะต่างๆ ดังนี้ 1) เคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย 2) มีความซื่อสัตย์สุจริต 3) ยึดมั่นในความถูกต้อง 4) มีระเบียบวินัย 5) มีเหตุผล 6) สามารถพึ่งตนเองได้ 7) เคารพสิทธิและเสรีภาพของตนเองและผู้อื่น 8) มีความรับผิดชอบต่องานของตนเองและสังคม 9) มีจิตสาธารณะที่จะทำเพื่อส่วนรวมในทุกด้าน อีกทั้งการทำงานเป็นกลุ่ม การแบ่งงาน การมอบหมายงาน หรือแม้กระทั่งการแสดงความรู้สึกที่มีต่อบุคคลอื่นภายในกลุ่มในแง่บวกและลบ ซึ่งสอดคล้องกับ มนสภรณ์ วิฑูรเมธา (2544 : 66) ที่ได้กล่าวถึง การเรียนรู้ด้วยวิธีการสอนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักเพื่อพัฒนาทักษะทางการคิดให้เกิดขึ้นนั้น เป็นการเรียนรู้แบบที่มีผู้เรียนมีการเรียนรู้แบบเป็นกลุ่ม และจะมีการอภิปรายถกเถียงในกลุ่มเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ไปด้วยกัน โดยเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง กล่าวคือ การเรียนรู้เกิดขึ้นที่ผู้เรียนด้วยตนเองเป็นสำคัญ มีการใช้ทักษะที่บูรณาการในรูปแบบต่างๆ ทั้งทักษะการคิดและการปฏิบัติ หรือการทำกิจกรรมร่วมกันเข้ามา ซึ่งเชื่อว่าการที่

ผู้เรียนจะแก้ปัญหาทางวิชาชีพได้ต้องอาศัยความรู้เกี่ยวกับหลายวิชาซึ่งมาบูรณาการเพื่อแก้ปัญหา และเป็นการเรียนที่ผู้เรียนจะประเมินผลสัมฤทธิ์ได้ด้วยตนเอง เนื่องจากในขั้นตอนของการเรียนผู้เรียนจะต้องค้นคว้าหรือทักษะการคิดในรูปแบบต่างๆ ที่จะนำไปใช้ในการแก้ปัญหาตามสถานการณ์นั้นๆ นอกจากนี้การนำกิจกรรมกลุ่มเข้ามาใช้ในการพัฒนาทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยนั้น ยังเป็นสิ่งที่ควรปลูกฝังให้เกิดขึ้นในนักศึกษาวิชาชีพครูที่จะต้องไปเป็นอนาคตของชาติต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับขวัญฟ้า รังสิยานนท์ (2558 : 15 - 16) ที่ได้กล่าวถึงวิธีการในการปลูกฝังความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในสังคมไทยโดยการส่งเสริมการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตยระดับสถานศึกษา โดยการส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้วิถีประชาธิปไตยได้จากการปฏิบัติ เน้นให้เคารพซึ่งกันและกันทั้งทางกาย วาจา เคารพในสิทธิของผู้อื่นและเคารพต่อกฎ ระเบียบของสังคม ส่งเสริมให้รับผิดชอบและปฏิบัติกิจกรรมกลุ่มร่วมกัน โดยนำกระบวนการกลุ่มมาใช้ในการทำงานร่วมกัน คิดร่วมกัน อยู่ร่วมกัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถือเป็นสิ่งสำคัญในเรื่องของประชาธิปไตย

ข้อเสนอแนะ

1. ผู้บริหารหรือครูที่จะนำกระบวนการพัฒนาศักยภาพทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐานไปใช้ควรศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยที่จะให้เกิดกับตัวผู้เรียน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพที่ต้องการจะให้เกิดมากที่สุด
2. การพัฒนาศักยภาพทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐานในเรื่องของกิจกรรมต่างๆ ที่ผู้วิจัยได้จัดทำขึ้นนั้นเป็นเรื่องของตัวกิจกรรมที่มีความสอดคล้องกับสิ่งที่ผู้วิจัยต้องการที่จะศึกษาในเรื่องของการพัฒนาทักษะการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นฐานของนักศึกษาวิชาชีพครู และการส่งเสริมให้นักศึกษาวิชาชีพครูมีความเป็นพลเมืองประชาธิปไตย ซึ่งจะมีความแตกต่างกันไป ดังนั้นการนำกิจกรรมไปใช้จึงควรมีการปรับเปลี่ยนให้มีความเหมาะสมกับบริบทของผู้ที่จะนำไปพัฒนาที่ต่างกันออกไป

เอกสารอ้างอิง

- กุลยา ตันติผลาชีวะ. (2548). การเรียนรู้แบบเน้นปัญหาเป็นฐาน. **สารานุกรมศึกษาศาสตร์**. 34 : 77 - 78.
- ขวัญฟ้า รังสิยานนท์. (2558). **สอนหนูให้เป็นพลเมืองดี**. กรุงเทพฯ : เพอเล้งอี.
- ประพัฒน์พงศ์ เสนาฤทธิ์. (2545). **สภาพการพัฒนาประชาธิปไตยในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ**. รายงานการวิจัยหลักสูตรการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย สำหรับผู้บริหารระดับสูง รุ่นที่ 5 สถาบันพระปกเกล้า.

- ปัทมศิริ ธีรานุรักษ์ จารุชัยนิวัฒน์. (2559). **การพัฒนาทักษะการคิดและความเข้าใจประชาธิปไตยสำหรับเด็กปฐมวัย** [Online]. แหล่งที่มา http://www.educathai.com/upload/content/file_1445662463.pdf. 5 เมษายน 2560.
- มานิจ สุขสมจิตร์. (2558). **ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย**. ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย 1, 7 (2558) : 9 - 14.
- มณสรณ์วิฑูรเมธา. (2544). การเรียนการสอนแบบใช้ปัญหาเป็นหลัก (Problem-based learning/ PBL). **วารสารรังสิตสารสนเทศ**. 7(1) : 57 - 69.
- เยาวภา ประคองศิลป์. (2542). **เอกสารประกอบการสอนวิชาครูกับรัฐศึกษา**. ภาควิชาการมัธยมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. (2542). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542**. กรุงเทพฯ : พรักหวานกราฟฟิค.
- วรารณ สามโกเศศ. (2554). **การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง**. [Online]. แหล่งที่มา: http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=22721&Key=news_research. 16 พฤษภาคม 2560.
- วัชร เล่าเรียนดี. (2547). **เทคนิคการจัดการเรียนการสอนและการนิเทศการสอน**. นครปฐม : โครงการส่งเสริมการผลิตตำราและเอกสารการสอน. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์.
- สุภามาส เทียนทอง. (2553). **การพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่จัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน**. ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการนิเทศ ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สำนักนโยบายด้านพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา. (2554). ยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง พ.ศ.2553-2561. **การศึกษาไทย** (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา). 8 (เมษายน) : 17 - 25.
- Delisle, R. (1997). **How to use Problem-Based Learning in classroom**. Alexandria. Verginia : Association for supervision and curriculum development.